

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

У статті автор визначає необхідні умови формування та розвитку навчальної діяльності студентів, яка має багатокomпонентну цілісну структуру. Вибір форм, методів, засобів активізації навчальної діяльності має розглядатися у цілісності та єдності.

In the article the author determines under what circumstances the students' educational activity which has an intact structure forms and develops. The choice of means, forms and methods of educational activity activation should be realized in their unity and intact.

Вступ

Головне завдання вищої школи: покращення якості підготовки спеціалістів, набуває особливого значення у пошуці ефективних умов організації навчальної діяльності студентів. Ці умови мають забезпечити досягнення мети виховання та навчання: формування особистості спеціаліста з активною життєвою позицією та високим рівнем професійних знань.

Вирішення цих задач можливе через пошук оптимальних умов організації навчальної діяльності студентів. Адже, практика показує, що єдність навчання та виховання, їх взаємопроникнення становлять психологічну основу всебічного розвитку особистості. Через навчальну діяльність можливо і потрібно впливати на ставлення та розвиток особистості.

Аналіз досліджень і публікацій

С.Д. Максименко відмічає, що «Сучасні дослідження теорії навчальної діяльності спираються на результати, одержані різними напрямками вітчизняної психологічної школи. Разом з тим стало очевидним, що повноцінний аналіз процесів навчання можливий лише на основі адекватних положень загальнопсихологічної теорії діяльності.

На основі цілісного діяльнісного трактування психіки, свідомості особистості сформульовані положення, що стосуються навчання на рівні цілісної особистості, а не окремих її функцій, а також вимоги до її мотиваційної сфери, яка забезпечує формування особистісного смислу в ході оволодіння знаннями та вміннями» [6, с. 141].

Мета статті

Оптимізація прийомів та способів предметного викладання малоефективна, якщо при цьому не розв'язуються питання організації навчально-пізнавальної діяльності студентів як системної цілісності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Покращення організації навчальної діяльності студентів неможливе без знання викладачем си-

стеми її основних структурних компонентів (мотиви, планування, зміст предмету, формування розумових дій, зворотного зв'язку засвоєння студентами матеріалу).

Основою розвитку психічних процесів та особистості вважають пізнавальну мотивацію у структурі мотивів навчальної діяльності. Дослідження показують, що при домінуючих пізнавальних мотивах особистість не потребує зовнішніх стимулів, санкцій, вона має високий рівень самостійності у діяльності.

«У наш час більше говорять про «особистість», ніж про «суб'єкт», «Але психологічна основа особистості, на наш погляд, – це суб'єкт діяльності та без чіткого уявлення про нього важко говорити про особистість». «Особистість» тлумачиться в психології по-різному. На нашу думку, «особистість» – це суб'єкт діяльності, який призводить новий матеріальний або духовний продукт. Виробити такий новий продукт – значить здійснити акт творчості. Тому поняття «особистість» та «творчість» нерозділені один від одного. Навчальна діяльність містить у собі творчий початок, тому в процесі систематичного виконання її суб'єкт набуває риси особистості» [2, с. 270].

Планування навчальної діяльності студентів на лекціях, семінарських практичних заняттях має велике значення при здійсненні цієї діяльності.

На практиці планування навчальної пізнавальної діяльності студентів здійснюється, в основному, по орієнтирам, які задає викладач.

Рівень активності студентів на семінарських заняттях низький, адже студенти готують відповіді на певні запитання, в такому випадку говорити про навчально-пізнавальну діяльність неможливо.

Підвищенню рівня активності студентів сприяє розвинутий пізнавальний інтерес, отже ці два компоненти навчальної діяльності студентів тісно пов'язані між собою.

Для того, щоб знання ставали інструментом у майбутній професійній діяльності, студент має з ним сам попрацювати: застосовувати знання, шукати умови та межі його застосування, перетворювати, розширяти та доповнювати, знаходити нові зв'язки та співвідношення, включати

його в нові моделі та схеми, тобто вміння здійснювати самостійну навчальну діяльність.

Отже, єдиним шляхом засвоєння знань є здійснення власної навчальної діяльності студентами. Побудова такого навчання, яке представляє спільну діяльність викладача та студента, націлена на розв'язання проблемно-пошукових задач, в основі яких лежать реальні протиріччя, які обумовлені характером та змістом дисципліни. Працюючи з новим навчальним матеріалом, студент має пережити відкриття ще невідомого йому знання, як розуміння наукових фактів, принципів, способів його виявлення у свідомості. Тому основні поняття дисципліни виступають в якості дидактичного засобу. Студенти мають включатися в активний пошук вирішення певної задачі, вони мають зрозуміти її сутність. Викладачеві потрібно заздалегідь визначити ті задачі, перелік основних понять, розкриття яких у власній навчальній діяльності студентів буде потрібним.

Розвиток свідомості та мислення «відбувається в процесі формування та розвитку навчальної діяльності, коли при засвоєнні теоретичних знань виникають та оформляються учбові та мислительні дії. Це положення має практичне значення, оскільки деякі педагоги вважають, що від навчання треба очікувати безпосереднього розвивального ефекту. Насправді необхідно створювати умови для формування та розвитку навчальної діяльності, щоб в результаті отримати повноцінне засвоєння знань, а також підвищення рівня розвитку різних психічних новоутворень» [2, с. 172].

Для організації власної навчальної діяльності студентів існує багато форм: самостійно підготовлені доповіді, повідомлення, індивідуальні домашні завдання (творчого характеру), представлення теоретичного матеріалу лекції, певної частини теоретичного матеріалу у вигляді моделі, схеми, розв'язання (колективно) проблемного питання з висловленням власного ставлення до наукової проблеми та ін.

Треба зазначити, що більшість студентів, які приходять навчатися до вищого навчального закладу не вміють готувати повідомлення, погано розуміють теоретичні поняття, не вміють працювати з текстом (виділяти головне, суттєве, конспектувати, ставити запитання та ін.). Тобто, у них відсутні навички навчальні, а тому викладачеві ВУЗу слід це враховувати та будувати свою діяльність на лекції, практичних заняттях, враховуючи ці недоліки: вивчати новий матеріал згідно програми та проводити корекцію недостатньо розвинутих умінь, навичок.

Слід наголосити, що оволодіння способами формального аналізу текстів наукового змісту, умін-

ня конспектувати складає необхідну передумову уміння самостійно виконувати навчальну діяльність: не тільки розв'язувати навчальну задачу, але й вміння її формувати. Навчатися працювати з науковими текстами – одне з основних завдань для більшості студентів першого курсу, а для цього перш за все потрібно оволодіти способами та прийомами аналізу та переробки смислової структури тексту. Пропонуємо на заняттях виконувати такі завдання: виявлення смислової структури тексту, який потрібно законспектувати (скорочення тексту), виділяти в тексті речення, які несуть основний зміст, відмічати на полях питання, власні пропозиції, заперечення (тобто оцінки та ставлення читача до змісту тексту, який конспектується). Після навчання конспектуванню друкованого тексту студентам легко перейти на конспектування усного тексту (лекції), яке є більш складним видом навчальної роботи.

Практика показала, що певна частина студентів-першокурсників не вміють готувати та робити доповіді на семінарських заняттях. Їм можна запропонувати на першому етапі робити короткі повідомлення не більше 4 хвилин. Темою повідомлення може стати розповідь про цікавий факт, анотацію на статтю. Головна мета цього початкового етапу навчатися складати та користуватися планом повідомлення.

У своїй практичній діяльності використовуємо дуже часто моделювання (відтворення у знаковій формі предмету вивчення у тих аспектах, які нас цікавлять) та складання студентами схем.

Про роль знакових моделей у формуванні вищих психічних функцій писав Л.С.Виготський: «...застосування того чи іншого знаряддя диктує побудову трудової операції, подібно до цього характер знака, який застосовується, є тим основним моментом, в залежності від якого конструюється весь процес» [1, с. 160].

Обов'язково плануємо виконання студентами завдань на моделювання, складання схем. Але слід відмітити, що цінним тут є не сама модель або схема, яку склав студент, а процес мислительної діяльності, яку він виконував при будові цієї моделі та її поясненні. Це можуть бути схеми за такою тематикою з курсу «Загальної психології»: «Предмет вивчення психології», «Етапи формування психіки у філогенезі», «Становлення свідомості людини» та ін.

Розвиток та удосконалення навчальної діяльності неможливий без аналізу ступеня відповідності реальних результатів меті, зворотній зв'язок мже бути представлений у вигляді контролю, самоконтролю. Навчально-пізнавальну діяльність студента контролює викладач або інші студенти.

Існують різні види контролю: безпосередній, опосередкований, поточний, рубіжний, підсумковий, вибірковий і т.д.

Самоконтроль як вид зворотного зв'язку належить до розвинених форм навчально-пізнавальної діяльності, він має на меті оцінку студентом результатів своїх дій, співвідношення їх з цілями особистісно-значимих мотивів діяльності. Застосування у навчально-пізнавальній діяльності самоконтролю виховує у студентів самостійність, відповідальність, організованість. Здатність до самоконтролю проявляється в діяльності, але ж і розвивається в діяльності.

Слід підкреслити значимість та високу ефективність для формування особистості студента та засвоєння знань таку форму контролю як взаємоконтроль. Його застосовуємо під час проведення експрес-контрольних робіт, індивідуальних, домашніх робіт.

Однією з форм навчального процесу, яка впливає на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів є спільна діяльність. Психологами встановлено, що в умовах спільної діяльності підвищується точність та деталізація сприймання інформації, покращується здатність оцінювати її часові характеристики, процеси відтворення інформації.

Спільна навчальна діяльність студентів є найкращою організаційною формою проблемного навчання, вона може бути організована викладачем, а по мірі її розвитку – й самими студентами.

Організатор спільної навчальної діяльності висловлює інформацію, яка необхідна для створення проблемної ситуації. Вона може бути представлена усно, письмово та бути короткою, оглядовою, діловою, містити найбільш важливі та характерні дані. Організатор спільної навчальної діяльності формує групу, розподіляє обов'язки між учасниками, перерозподіляє завдання, вносить у хід діяльності оперативні зміни. Отже, відбувається управління спільної діяльності студентів, яка передбачає планування, організацію, контроль. У студентів, які виступають у ролі організаторів діяльності, розвиваються організаційські здібності.

Спільна навчальна діяльність студентів під час лабораторних, практичних, семінарських занять є логічною ніби вже закладеною формою, але її організація вимагає від викладача спеціальної підготовки та врахування багатьох психологічних її особливостей: наявності спільної мети, співвідношення мотивів, досвіду кожного члена групи, рівня теоретичної та практичної підготовки та ін.

Але спільна діяльність студентів у порівнянні з індивідуальною має тільки їй притаманні особливості, які позитивно впливають не тільки на засвоєння знань, але й на формування особистості. Формуються та засвоюються економічні способи обміну інформацією, прийоми координації дій, стає більш високим рівень їх регуляції, студенти вчаться спілкуванню, розумінню один одного. Для спільної діяльності характерні співробітництво, суперництво, їх різноманітне поєднання, характер міжособистісних стосунків.

Навчально-пізнавальна діяльність студентів має багатокомпонентну цілісну структуру, яка складається з декількох аспектів. Ми розглянули деякі з них. Кожний з проаналізованих аспектів має значимість тільки в плані цілісної діяльності.

Висновок

Отже, перед викладачем виникає проблема формування навчально-пізнавальної діяльності студентів як цілісної системи. Вибір форм, методів, засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності повинен розглядатися як створення умов для формування цієї діяльності та відбуватися за продуманим планом для кожного заняття.

Література

1. *Виготский Л. С.* Развитие высших психических функций / Л. С. Виготский. – М. : 1960, – 216 с.
2. *Давыдов В. В.* Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Интор, 1996. – 544 с.
3. *Давыдов В. В.* Организация развивающего обучения в 5-9-х классах средней школы / В. В. Давыдов, В. В. Репкин. – М. : Интор, 1997. – 134 с.
4. *Дусаицкий А. К.* Развитие личности в учебной деятельности / А. К. Дусаицкий. – М. : Дом педагогики, 1996. – 289 с.
5. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Радянська школа, 1989. – 496 с.
6. *Максименко С. Д.* Основи генетичної психології / С. Д. Максименко. – К. : 1998, – 217 с.
7. *Максименко С. Д.* Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии) / С. Д. Максименко. М. : Рефл-бук, К. : Ваклер, 2000. – 317 с.
8. *Репкин В. В.* Развивающее обучение: теория и практика / В. В. Репкин, Н. В. Репкина. – Томск: Пеленг, 1997. – 228 с.

